2.6.1. Mobilisatsiooni väljakuulutamine

Mobilisatsiooni kuulutab Riigikogu viivitamata välja Vabariigi Presidendi ettepanekul Eesti riigi iseseisvuse ja sõltumatuse või territoriaalse terviklikkuse vastu suunatud relvastatud rünnaku või sellega samaväärse rünnaku või agressiooni või nende ohu korral või kollektiivse enesekaitse operatsioonil osalemiseks.

Mobilisatsiooni väljakuulutamisele ei pea eelnema Vabariigi Valitsuse otsust kriisiolukorra kohta või sõjaseisukorra väljakuulutamist. Mobilisatsiooni võib välja kuulutada, kui on olemas eeldatav relvastatud ründe oht Eesti Vabariigi või tema liitlasriigi vastu või on toimunud relvastatud sõjaline rünnak Eesti vastu.
Mobilisatsiooni väljakuulutamisega loetakse kriisiolukord saabunuks. Mobilisatsiooni võib rakendada ka liitlaskohustuste täitmiseks, et osutada sõjalist toetust abivajajale.

PS-i § 128 järgi on peamine otsustusõigus Kaitseväe kasutamise üle antud Riigikogule, kes mobilisatsiooni kaudu ja sõjaseisukorra väljakuulutamisega muudab rahuaja riigikorralduse sõjaajale vastavaks ja annab Kaitseväele volituse relvajõudu kasutada. Erandkorras on võimalik, et sõjaseisukorra kuulutab välja Vabariigi President – juhul kui on toimunud ootamatu agressioon. Samuti reguleeritakse Kaitseväe kasutamise otsustamine juhul, kui see on vajalik Eesti rahvusvaheliste kohustuste täitmisel. Ka sellisel juhul on PS andnud põhirolli Riigikogule.

Erandjuhtum on olukord, kus Eesti Vabariigi vastu suunatud sõjalise ründe efektiivne tõrjumine nõuab viivitamatut tegutsemist ega jäta Vabariigi Presidendile aega sõjaseisukorra väljakuulutamiseks. KKS-i § 46 kohaselt otsustab Kaitseväe poolt jõu kasutamise sellisel juhul kaitseminister või kui teda ei ole võimalik teavitada, siis pädev ülem. Pädeval ülemal on otsustusõigus, kui rünnak on suunatud Eesti Vabariigi vastu, selle tuvastab pädev ülem vahetult ning kui kaitseministri teavitamiseks ei ole asjaolusid arvestades aega või kui kaitseminister ei ole kättesaadav. Kaitseväe relvastatud tegevus riigi kaitseks on sellisel juhul lubatud ka enne sõjaseisukorra väljakuulutamist, kuid ainult juhul, kui sõjalise ründe muul viisil tõkestamine ei ole võimalik või muude meetmete kasutamine ei ole andnud tulemust.

Riigikogu võib otsustada Kaitseväe kasutamise kollektiivse enesekaitse operatsioonil. NATO liikmesriigina on meil kohustus toetada teisi riike sõjaliste vahenditega ning kui selleks on vaja mobilisatsiooni, peab Riigikogule see võimalus jääma. Ka kehtivas õiguses on see nii sätestatud. Lisaks Põhja-Atlandi lepingus sätestatud kohustustele on Riigikogul õigus otsustada Kaitseväe kasutamise üle ka teiste riikide kaitseks. Sellisel juhul on Riigikogul õigus kuulutada välja

mobilisatsioon, kui see on vajalik kollektiivse enesekaitse operatsioonil osalemiseks. Kollektiivse enesekaitse operatsioonil osalemine – eriti sellise puhul, mis leiab aset väljaspool Eestit – ei tähenda automaatset mobilisatsiooni. Mobilisatsiooni väljakuulutamise ettepanek lähtub sel juhul ohuhinnangust, Eesti otsusest, millises ulatuses kollektiivse enesekaitse operatsiooni panustatakse jne. Riigikogul on õigus otsustada mobilisatsiooni väljakuulutamise üle igal ajal.

Mobilisatsioon eeldab ulatuslikku isikute võtmist kaitseväeteenistusse ja nende varustamist. Seetõttu eeldatakse mobilisatsiooni väljakuulutamise korral sõjaliseks tegevuseks valmisolevate üksuste arvu

kehtestamist lähtuvalt ohuhinnangust ja olemasolevatest vahenditest või Kaitseväe kasutamise eesmärgist, millises ulatuses Kaitseväe sõjaaegne isikkoosseis teenistusse kutsutakse. Näiteks võidakse ohuhinnangust lähtuvalt kutsuda teenistusse vaid osa üksusi, jättes teised reservi. Samuti ei pruugita lepinguliste kohustuste täitmiseks kokku kutsuda kogu sõjaaja isikkoosseisu, kui sõjaline konflikt otseselt Eestit ei puuduta.

Mobilisatsioon on käsitatav eelkõige kui Kaitseväe viimine riigi vastu suunatud ohule vastava sõjalise tegevuse valmidusse, kuid mobilisatsiooni mõju ei ole ainult Kaitseväele. Mobilisatsiooni väljakuulutamine toob kaasa isiku õiguste ulatusliku piiramise, mistõttu eeldatakse mobilisatsiooni otsuse tegemisel, et see põhineb riigi julgeoleku kohta kogutud teabel ning arvestab riskianalüüse ja ohuhinnanguid. Mobilisatsioon toob kaasa ulatuslikke mõjusid ja muudatusi kogu riigis, nt asuvad mobilisatsiooni käigus kaitseväekohustuslased Kaitseväkke, st et teistel asutustel jääb nende ülesannete täitmiseks ressurssi vähemaks, rakendatakse asja sundkasutust ja sundvõõrandamist, pannakse ettevõtetele ühekordseid kriisiülesandeid jne Mobilisatsioon ei ole ühekordne tegevus, vaid hulk samaaegseid või eri ajal toimuvaid tegevusi, mille käigus võib rakendada mitmesuguseid piiranguid, et tagada Kaitseväe sõjaaegse koosseisu valmisolek sõjaliste ülesannete täitmiseks.

PS-i § 128 lg 1 kohaselt kuulutab Riigikogu Vabariigi Presidendi ettepanekul välja mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni, Eesti Vabariigi vastu suunatud agressiooni korral kuulutab Vabariigi President välja mobilisatsiooni, ootamata ära Riigikogu otsust (PS-i § 128 lõige 2).

Viimati uuendatud 24.09.2026